

Rapport 2015:26

Länstyrelsen
Stockholm

Kommersiell service och grundläggande betaltjänster i Stockholms skärgård

– könskonsekvensanalys av Länstyrelsens arbete

Rapport 2015:26

Länsstyrelsen
Stockholm

Kommersiell service och grundläggande betaltjänster i Stockholms skärgård

– könskonsekvensanalys av Länsstyrelsens arbete

Utgivningsår: 2015
ISBN: 978-91-7281-662-6

För mer information kontakta:
Tereze Säll, enheten för näringslivsutveckling.

Länsstyrelsen i Stockholm
Hantverkargatan 29
Box 22067
104 22 Stockholm
Telefon: 010-223 10 00

Länsstyrelsens rapporter finns på
www.lansstyrelsen.se/stockholm/publikationer

Förord

Stockholm ska bli världens bästa region att vistas, verka och växa i. Det uppnås genom att människor, företag, kommuner och regioner skapar attraktiva miljöer och formar sin framtid utifrån sina unika förutsättningar. Tillsammans med aktörer på lokal, regional och nationell nivå bidrar Länsstyrelsen till att tydliggöra och utveckla de frågor som är centrala för lokal och regional attraktivitet. Länsstyrelsen arbetar för att skapa förutsättningar för människor och företag att bo och verka var de vill i länet och att erbjudas god servicenivå inom rimliga avstånd.

Denna rapport innehåller en könskonsekvensanalys av Länsstyrelsens arbete med att främja tillgången till kommersiell service och grundläggande betaltjänster i Stockholms skärgård. Syftet är att öka kunskapen och belysa nya perspektiv för dem som arbetar med skärgårdsfrågor på Länsstyrelsen i Stockholm.

Rapporten bygger på djupintervjuer med företagare och föreningsaktiva som på olika sätt har tagit del av Länsstyrelsens stödinsatser inom ovan nämnda områden. De intervjuade representerar tolv öar från norr till söder, två tredjedelar av de intervjuade var kvinnor och en tredjedel män. I analysen studeras hur samhällsutvecklingen för ovan nämnda serviceslag påverkar kvinnor respektive män samt om den bidrar till att de regionala målen för jämställdhet kan uppnås. Det görs även en bedömning av vilka effekter Länsstyrelsens insatser har för kvinnor respektive män samt hur stöden uppfattas av mottagarna.

Rapporten är framtagen av konsult Gunilla Sterner, Engården AB med efterarbete av Ann-Marie Algemo – jämställdhetsstrateg, Sofia Ståhle – handläggare landsbygdsprogrammet och Tereze Säll – skärgårdsutvecklare.

Innehåll

Sammanfattning.....	9
Bakgrund	11
Uppdrag.....	12
Intervjuundersökningen	13
Befolkningen	13
Skärgårdsföretagarna	14
Föreningslivet.....	15
Resandet.....	16
Kort och kontanter.....	16
Uttag av kontanter.....	17
Insättning av kontanter.....	17
Servicen med hämtning av dagskassor.....	18
Räkningar.....	19
Post och paket	19
Dagliglivsmedel.....	19
Internet, fasta och mobila nät	19
Stöd till kommersiell service	20
Annat som länsstyrelsen skulle kunna göra för att förbättra servicen i skärgården	20
Synen på kvinnor och män i skärgården	21
Könskonsekvensanalys	24
Metod	24
Nationella och regionala mål för jämställdhet.....	24
Analysen	25
Mål 1. Kvinnor och män har samma makt och inflytande i Stockholms län ...	25
Mål 2. Kvinnor och män har samma ekonomiska självständighet i Stockholms län.....	26
Mål 3. Kvinnor och män tar lika stor del av det obetalda arbetet i Stockholms län.....	28
Mål 4. Mäns våld mot kvinnor har upphört i Stockholms län	29
Mål 5. Den offentliga servicen är jämställd i Stockholms län.....	30
Sammanfattande slutsatser och förslag.....	31
Källor	34

Sammanfattning

Befolkningen i skärgården har under lång tid minskat och således också den service som fanns. Det är svårt att hitta försörjningsmöjligheter i skärgården och många arbetstillfällen inom statliga myndigheter med verksamheter i skärgården och vid kusten har försvunnit. Ett vanligt sätt att försörja sig är som egen företagare. Sedan mitten av 70-talet har Länsstyrelsen haft i uppdrag att främja tillgången till kommersiell service, dagligvarubutiker samt bensinanläggningar.

Under år 2008 avvecklades Svensk Kassaservice och bidrog ytterligare till en försämring vad gäller servicen i Stockholms skärgård. Sedan 2010 har Länsstyrelsen haft i uppdrag att bevaka tillgången till grundläggande betaltjänster, där avses möjligheten att ta ut kontanter, betala räkningar samt deponera dagskassor. Länsstyrelsen har också haft i uppdrag att vid behov genomföra stödinsatser. På flertalet av öarna i Stockholms skärgård finns ingen möjlighet att ta ut kontanter, betala räkningar eller bli av med dagskassor. Då skärgården består av öar tar dessutom alla transporter längre tid och kräver två färdmedel jämfört med transporter på fastlandet, förhållandena blir naturligtvis särskilt svåra under vintern. Länsstyrelsens insatser gällande grundläggande betaltjänster har gällt värdetransporter på 16 öar under högsäsongen.

Under våren 2015 genomfördes 17 intervjuer utifrån ett urval av 38 företagare som tagit del av Länsstyrelsens stöd under 2014. Det var elva kvinnor och sex män som tillsammans representerade tolv öar från norra delen till södra delen av skärgården. De hade anmält intresse av att bli intervjuade efter att ha fått ett brev om undersökningen. Utskicket gick till företagare och föreningar som erhållit stöd. Respondenterna är således inte representativa för befolkningen i skärgården generellt utan för de företagare och föreningsaktiva som kommit i kontakt med Länsstyrelsens stöd. Respondenterna utgjordes till två tredjedelar av kvinnor.

Könskonsekvensanalysen visar att samhällsutvecklingen med allt längre avstånd till bankkontor alternativt bankkontor med kontanter leder till att ojämställdheten ökar. Fastän det bor fler män i skärgården drabbas kvinnor mer av denna samhällsutveckling. Männens företagande har generellt sett större omsättning och är mer kapitalintensivt än kvinnors företagande vilket gynnar en god bankkontakt och bra villkor. På så sätt får kvinnor som företagare mindre makt och inflytande än män. Utbudet av betalt arbete för kvinnor i skärgården är begränsat och arbetsdelningen mellan kvinnor och män är mer traditionell än i tätorter. Kvinnor driver i större utsträckning verksamheter som använder kontanter. Kvinnor som företagare har generellt sett mindre ekonomiska resurser än män, de är inte lika rörliga geografiskt som män och har oftast mer ansvar för omsorg om barn och äldre. Bristen på

tillgång till bredband kan vara ett större hinder för kvinnors företagande och sysselsättning än för mäns.

Sammanfattningsvis är stödet till kommersiell service jämnt fördelat mellan kvinnor och män och upplevs som enkelt att söka och redovisa. Stödet har bidragit till att kvinnor och män kan fortsätta sitt företagande i skärgården. Värdetransportlösningen ger en ökad trygghet till företagande kvinnor och män och minskar den reella risken att utsättas för rån. Båda stöden bidrar till att öka kvinnors sysselsättning i skärgården. Stöden har ett uttalat syfte att svara mot både kvinnors och mäns behov och uppföljningen ska öka kunskapen hos de som handlägger stöden.

Eftersom samhällsutvecklingen när det gäller grundläggande betaltjänster leder till ökad ojämställdhet är det viktigt att Länsstyrelsen fortsätter med sitt stöd till såväl kommersiell service som till grundläggande betaltjänster. Förslag till andra åtgärder som skulle kunna bidra till ökad jämställdhet är stöd till kortläsare och stöd till bredbandsinkoppling, vilket för kvinnor med svagare ekonomi kan ha stor betydelse. Även starta eget-kurser för ungdomar och företagarhus i skärgården skulle kunna stimulera till ett ökat företagande för både kvinnor och män.

Bakgrund

Länsstyrelsen har sedan mitten av 70-talet haft i uppdrag av regeringen att främja tillgången till kommersiell service. Stödarbetet har varit koncentrerat till att hjälpa livsmedelsbutiker och bensinanläggningar i länets gles- och landsbygd med investeringar med syfte att bevara de serviceställen som finns kvar. Befolkningen i skärgården har under lång tid minskat och således också den service som fanns. Det är svårt att hitta försörjningsmöjligheter i skärgården och många arbetstillfällen inom statliga myndigheter med verksamheter i skärgården och vid kusten har lagts ned. Ett vanligt sätt att försörja sig är som egen företagare.

När Svensk Kassaservice avvecklades 2008 försämrades åter möjligheterna att bo och verka i skärgården. Det var då som olika former av insatser på betaltjänstområdet initierades av Post- och telestyrelsen (PTS). Sedan 2010 har Länsstyrelsen arbetat med stöd gällande grundläggande betaltjänster enligt uppdrag i regleringsbrevet. Med grundläggande betaltjänster avses möjligheten att kunna ta ut och sätta in kontanter på bank, betala räkningar och att sätta in företagets eller föreningens dagskassa på bankkonto.

På flertalet av öarna i Stockholms skärgård finns ingen möjlighet att ta ut kontanter, betala räkningar eller bli av med dagskassar. Under senare år har dessutom bankerna lagt ned flertalet kontor, gjort flera kontor kontantlösa samt tagit bort ett stort antal bankomater vilket innebär ännu längre resor för dem som bor i skärgården. Eftersom skärgården består av öar tar alla transporter längre tid jämfört med transporter på fastlandet. Länsstyrelsens insatser gällande grundläggande betaltjänster har gällt värdetransporter på 16 öar under sommarsäsongen.

Uppdrag

Uppdraget har bestått i att bedöma hur samhällsutvecklingen inom grundläggande betaltjänster och kommersiell service påverkar kvinnor och män och att göra en könskonsekvensanalys av Länsstyrelsens stöd till dessa i Stockholms skärgård. Syftet är att öka Länsstyrelsens kunskaper om hur stöden upplevs av kvinnor och män.

I undersökningen ingick även frågor om villkor för företagandet för kvinnor och män i skärgården samt betydelsen av bredbandstillgänglighet. På så sätt knyts uppdraget samman med Länsstyrelsens pågående arbete med jämställd tillväxt.

Arbetsättet var att göra intervjuundersökningar med företagare och föreningsaktiva i Stockholms skärgård.

Intervjuundersökningen

I mars 2015 genomfördes 17 intervjuer utifrån ett urval av 38 företagare som tagit del av Länsstyrelsens stöd. Det var elva kvinnor och sex män som tillsammans representerade tolv öar från norra delen till södra delen av skärgården. Intervjuerna genomfördes vid besök eller via telefon.

De flesta, 13 personer, är företagare, nio kvinnor och fyra män. Av de föreningsaktiva är två kvinnor och två män. Någon är både företagare och föreningsaktiv och det finns även företagare som har en anställning på deltid. De flesta är i medelåldern med utflugna barn men det finns också två yngre, en med hemmavarande barn i skolåldern och en utan barn. Alla är sammanboende med någon. De flesta är fast boende på ön men tre personer bor i staden på vintern och driver verksamheten sommartid på ön.

Respondenterna i denna undersökning speglar inte befolkningsfördelningen. De har anmält intresse av att bli intervjuade efter att ha fått ett brev om undersökningen. Utskicket har gått till företagare och föreningar som har erhållit stöd. Respondenterna är således inte representativa för befolkningen i skärgården generellt utan för de företagare och föreningsaktiva som kommit i kontakt med Länsstyrelsens stöd. Respondenterna utgjordes till två tredjedelar av kvinnor.

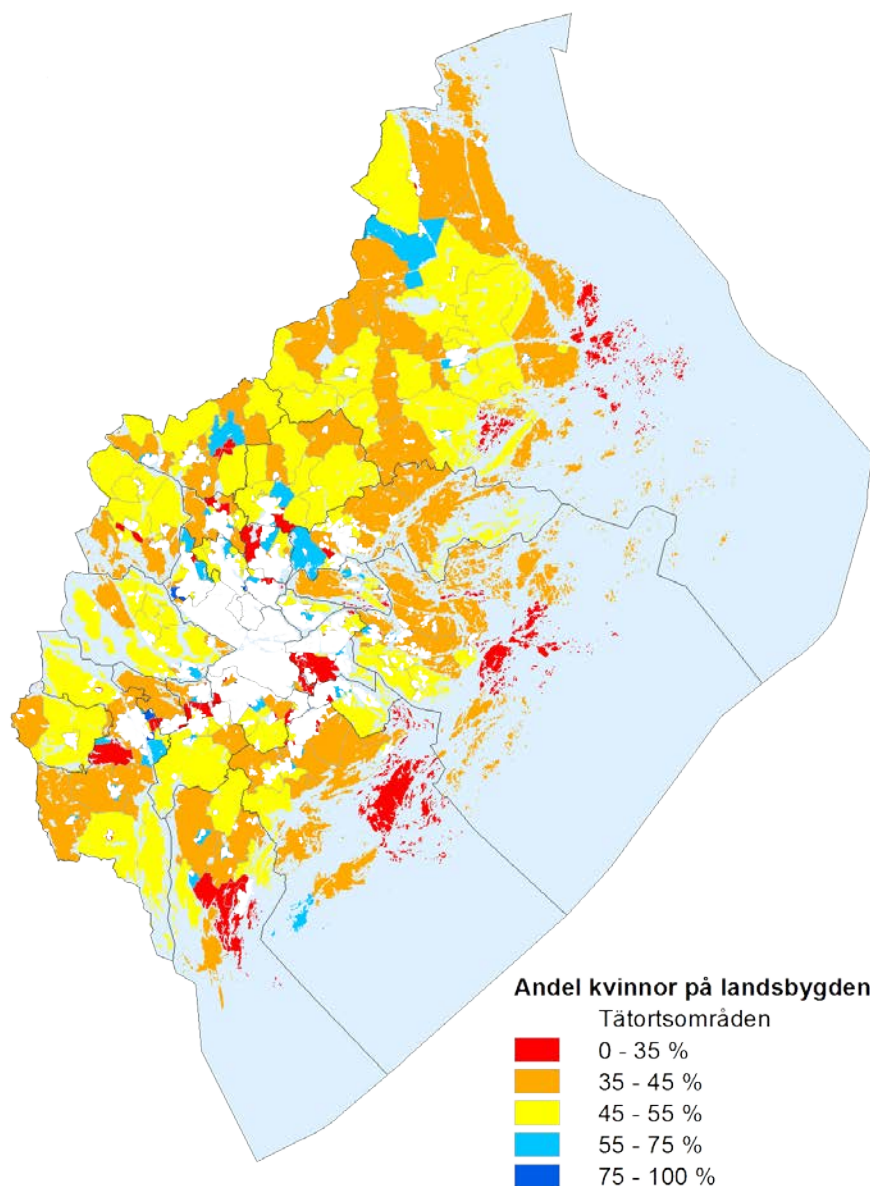
Befolkningen

Befolkningen i Stockholms skärgård består av fler män än kvinnor (se karta nedan). Generellt sett bor fler män än kvinnor (47 procent kvinnor) på landsbygden och den ojämna fördelningen är främst högre i de övre ålderskategorierna. Av personer i åldersintervallet 0-18 år är 48 procent kvinnor, medan det i kategorin 65 år och uppåt är färre än 42 procent kvinnor.

Det finns även geografiska skillnader inom länet, där i synnerhet skärgården har en högre obalans.¹ I nedanstående karta framgår i vilka områden i länet kvinnor är i minoritet i befolkningen, färre än 35 procent är markerat med rött. Kartan har tagits fram genom att kombinera befolkningsstatistik med basområdesdata (GIS).

Kartan visar att det är fler män än kvinnor som är bofasta i skärgården. Därför är det också fler män än kvinnor i skärgården som drabbas av samhällsutvecklingen när det gäller grundläggande betaltjänster, det vill säga får svårare att ta ut och sätta in kontanter.

¹ Stockholmsregionens redovisning av underlag till Europeiska Socialfonden 2014–2020 i Sverige

Skärgårdsföretagarna

I en undersökning från 2014 som enbart omfattar öar utan landförbindelse beräknas antalet företag i skärgården till 1 600, varav cirka 500 aktiebolag, 900 enskilda firmor, 135 handelsbolag, 55 föreningar/samfälligheter och 50 övriga.² Dessa andelar stämmer väl med fördelningen i riket. Omsättningen i aktiebolag uppgår till 1,1 miljarder. Omsättningen i företagen är hög jämfört med riket (600 000 kronor jämfört med 500 000 kronor i medianvärde). De 1 600 företagen har runt 3 000 anställda, i snitt 1,9 per företag. Man räknar

² Företag och företagare i Roslagens och Stockholms skärgård

här med drygt 8 000 boende på 133 öar. I förhållande till befolkningen är antalet företag högt i skärgården.

En intressant iakttagelse från intervjuundersökningen är att kvinnornas företagande verkar vara ovanligt högt i skärgården jämfört med på fastlandet. Det finns inte någon könsuppdelad statistik över skärgårdsföretagandet men en tidigare kartläggning av företagandet i länet visar att andelen kvinnor som leder företag är lägre på landsbygden (24 procent) än i tätort (32 procent).³ Både bland de företag som har utnyttjat servicen med grundläggande betaltjänster och bland de intervjuade är kvinnor i majoritet.

"Alla som vi har tagit över verksamheter från, har varit kvinnor och på våra handlärmöten är det en stor övervikt av kvinnor".

"När tidningen kom för att intervjua företagare sökte de upp män men alla entreprenörerna på ön är kvinnor."

På frågan hur det kom sig att respondenterna blev skärgårdsföretagare varierar bakgrunden. Några har gift sig med skärgårdsbor, andra har tagit över företaget från föräldrarna, några yngre med barn har velat flytta ut i skärgården. En del äldre flyttar också ut permanent till sitt fritidshus i skärgården men de är oftast inte yrkesaktiva. En yngre man säger att de ville prova på och så växte verksamheten. Männerna i intervjuundersökningen kör taxibåt, hyr ut båtplatser, driver vandrarhem, restauranger, barer, caféer, handelsbodar, projekterar, bygger eller har lantbruk, och kvinnorna har handelsbodar, krogar, konferenser, boendeverksamheter, kajakuthyrning, muséer och konsthantverkstäder. Några par har var sitt företag medan andra par delar på samma verksamhet men gör olika saker. Det är vanligt bland respondenterna att ha flera sysselsättningar. Flera företagare har många anställda under sommaren men inga eller färre under vintern.

Respondenternas sysselsättning stämmer väl överens med branscher i skärgården enligt en förstudie av besöksnäringen i skärgården 2012, där sjötrafik och transporter, restaurang- och boendeverksamheter, konst och kultur tillhör de växande branscherna.⁴

Föreningslivet

Föreningslivet består av kulturföreningar, hembygdsgårdsföreningar, skärgårdens företagarföreningar, Skärgårdshandlarna, turistföreningar och Skärgårdens intresseföreningars kontaktorganisation (SIKO). Enligt intervjuerna finns det lika många kvinnor som män i föreningslivet. Detta stämmer väl med andra undersökningar av föreningslivet på landsbygden där män tycks överväga mer i tätortsföreningar.⁵ Med gemensamma krafter har föreningarna byggt upp idrottsanläggningar, renoverat hembygdsgårdar, drivit

³ Heroiska män och pålästa kvinnor s. 27

⁴ Förstudie – Utveckling av besöksnäringen i Stockholms skärgård inom ramen för Stockholmsstrategin

⁵ www.jamstalldhetskartan.se

projekt med gästhamnar och företagsutveckling samt driver caféer och muséer.

Resandet

Flera av de intervjuade, främst kvinnor, anser att kollektivtrafikens turlistor inte är anpassade så att det går att pendla till eller från ön för sitt arbete. De påpekar också att det på sommaren ofta är för snäv tid för att turister ska hinna handla innan båten går tillbaka. Dessa synpunkter återkom på flera öar. Ungdomar har begränsad möjlighet att åka in till staden och komma hem igen på kvällen. Likaså saknas det förbindelser till andra öar. De intervjuade tycker sig ha för lite inflytande över turernas planering. De nya tidtabellerna kommer också för sent för konferensanläggningar och boenden som måste kunna planera transporterna tidsmässigt halvårsvis i förväg.

De intervjuade, både män och kvinnor, framhåller att det är stor brist på bryggor och anläggningsplatser för båtar, både på öarna och på fastlandet vilket gör det svårt att färdas med egen båt. Även hamnarnas dåliga status påpekas. De flesta utnyttjar främst kollektivtrafiken regelbundet, i genomsnitt en gång i veckan året runt. Företagarna reser dock mindre under den intensiva sommarsäsongen, då det inte finns tid att vara borta från arbetet.

Hälften av både männen och kvinnorna använder egen båt (eller har tillgång till taxibåt genom maken). De flesta använder passbåten när de kan, även om de har tillgång till egen båt. Män reser något oftare än kvinnorna från ön (fler gånger per vecka). Både män och kvinnor reser mindre under högsäsongen.

Kort och kontanter

Företagens kunder betalar främst med kort (cirka 50-80 procent) men betalning sker även med kontanter. Några butiker med god omsättning tycker att de har bra avtal men tar inte vissa kort för att de är för dyra. Många butiker erbjuder kort som det går att både ta ut på och sätta in på (till exempel ICA-banken). Uttagen är begränsade till 300 kronor eller 500 kronor och är beroende av att det finns tillräckligt med kontanter i kassan. Utländska turisternas kort är ofta problematiska då de inte medger uttag i svenska pengar.

I mindre verksamheter som gästhamnar, muséer, båttaxi och caféer används fortfarande kontanter. Strategier är då att ha en fast växelkassa för detta och/eller jämna priser. På Rödlöga har de löst kontantproblemet med ett eget kort som medlemmar och öbor kan sätta in pengar på och sedan handla för under sommaren. En annan företagare har enbart kontant betalning då hon inte ansåg sig ha råd med kortläsare. Kontanthering förekommer ofta vid uthyrning av båtplatser och upplevs som ett problem, bland annat med växelkassan.

”En del av våra entreprenörer har ju kontanthantering, till exempel vid betalning av båtplatser, och det är problematiskt. Vi har ju till exempel hjälpt till med Swish-hantering vid Svenska Högarnas fyr och det fungerar bra med mobiltäckningen.”

En skillnad i svaren mellan män och kvinnor när det gäller kundernas betalning är att fakturering nämns oftare av männen. Detta beror troligtvis främst på verksamhetens art, att kvinnor och män arbetar med olika verksamheter och att fakturering är vanligare vid större betalningar.

Föreningar använder ofta kontanter vid kiosker, trivselkvällar och evenemang. De löser sina dagskasseinsättningar genom att någon från föreningen för över pengar från sitt eget konto, lika mycket som föreningen har kontanter i dagskassan, till föreningens konto och tar kontanterna själv. Det blir för dyrt för föreningar att betala banken för insättning och för långt att resa för mindre summor. Föreningens vanliga räkningar betalas med internetbank. Föreningarna tycker det är för dyrt att skaffa kortläsare för så små summor som det handlar om.

Uttag av kontanter

De flesta företagare tycker inte att det är ett lika stort problem att ta ut kontanter som att sätta in. Det finns olika strategier för att kunna ha en växelkassa. En är att löpande be sina gäster betala med växelpengar. En annan är att beställa växelkassa via helikopterservicen, vilket flera företagare gör. För att kunna nyttja helikoptern måste det också stämma med helikopterns upphämningsplats. Ett tredje alternativ som förekommer är att ta ut en växelkassa från banken för hela säsongen. De som väljer att göra så får ofta använda en hel dag till bankbesök eftersom det tar lång tid att åka till Stockholm, Nacka, Norrtälje eller Nynäshamn och tillbaka. Det finns inte några större skillnader mellan kvinnor och män i svaren gällande uttag av kontanter.

Majoriteten av företagarna åker till närmaste bank som tillhandahåller kontanthantering och tar ut sin växelkassa alternativt beställer av helikopterservice. En man med båttaxi uppger att han får in så mycket växel att han kan försörja även butiken på ön med växel. Boende, fritidsboende och turister använder ofta affären för att ta ut kontanter i den mån affären har möjlighet. Det blir då begränsat till en mindre summa för uttag, för större summor krävs resor till fastlandet.

Insättning av kontanter

Insättning av kontanter är ett större problem för företagare än för föreningar eftersom det rör sig om större summor. Dagskassor, som kan vara vecko-kassor eller kassor för längre perioder, är ofta så stora att det känns obehagligt att gå omkring med dem eller att förvara dem hemma. Att åka till banken och sätta in dem innebär att företagaren måste ta ledigt från arbetet en hel

dag mitt i den mest upptagna säsongen. De flesta företagen som har intervjuats anlitar helikopterservicen under den tid som hämtning erbjuds, sju veckor under sommaren. Resten av året åker företagen in till den bank som tar emot kontanter. För en del företag fungerar dock inte upphämtningsplatserna för helikopter eftersom det inte finns någon trafik mellan öarna som fungerar tidsmässigt. Då åker företagen med båt, bil eller buss till närmaste bank som tar emot kontanter. Flera har avtal om depositionsboxar/serviceboxar med banken eller använder insättningsautomater.

Föreningar väljer sällan att utnyttja helikopterservicen utan löser problemen på annat sätt. De har heller inte råd att ha några avtal med bankerna om depositionsboxar eller insättningsautomater eftersom de inte får regelbundna intäkter. Några föreningar har dock skaffat kortapparat.

Det finns inte några större skillnader mellan kvinnor och män när det gäller insättning av kontanter. Såväl kvinnor som män uppger att de reser till bank under lågsäsong och använder helikopterservicen vid högsäsong. De sätter in större sedlar och behåller växeln. Den skillnad som framträder i svaren gäller otryggheten. Både män och kvinnor tar upp otrygghet i att resa långt med stora summor. Kvinnorna beskriver mer utförligt hur exponerade och sårbara de känner sig i den situationen.

Servicen med hämtning av dagskassor

Servicen med helikopterhämtning har erbjudits till ett 40-tal företag. Företagen har uppmanats att sprida informationen vidare till andra företag på ön och tillsammans med leverantören av tjänsten samordna upphämtningen. Kontaktpersonerna, som vanligen har varit företagsledaren, består till 60 procent av kvinnor och till 40 procent av män. På de flesta öar fungerar upphämtningen bra för flera företagare som finns på ön.

Alla intervjuade företagare tycker att servicen med hämtning av dagskassor med helikopter är mycket bra.

"Det skulle bli alldeles för kostsamt att en av oss skulle vara borta hela dagen för att gå och växla pengar inne i stan. Under säsongen jobbar vi 12 timmar om dagen. Utan helikoptern får vi lägga ned!"

"Generell åsikt att det är en tjänst som behövs, känns inte bra att åka med 30-40 000 kronor och det är svårt att bli av med pengarna. Man är ju extremt exponerad när man står vid en lucka utomhus och ska stoppa in."

"Det är bra att man får kvitto. De sms:ar när de kommer."

"Helt suveränt! Allt har fungerat bra! Det ökar våra intäkter!"

Alla intervjuade företagare säger sig ha behov av servicen, även under längre tid än endast under sommaren. De flesta önskar en förlängning av perioden. Behoven tycks vara en gång per vecka i högsäsong samt vid vårens stora helger och en till två gånger per månad i övrigt.

De föreningsaktiva använder inte helikopterservicen. De uppger att de inte har så stora kassor att det behövs.

Det finns några företagare som inte utnyttjat servicen, trots att de anser att de har behov av den. En företagare uppger att det inte går att ta sig till den ö som helikoptern landar på. En annan företagare tycker att de inte finns bra rutiner med kvitton och meddelande om när helikoptern är på väg. Både män och kvinnor nämner otryggheten i att åka långt med pengar som annars är alternativet.

”Det är farligt också att åka med alla pengarna. Det är ju lätt att slå omkull mig som kvinna.”

Räkningar

Samtliga respondenter betalar sina räkningar via internetbank. Det är ingen skillnad mellan kvinnor och män. Detta stämmer rätt väl med Digitaliseringskommissionens betänkande som visar att 82 procent av alla använder internetbank.

Post och paket

Vanlig post och företagspaket kommer dagligen till de flesta med båt, antingen till affären eller delas ut av lantbrevbärare. På de öar där det finns affärer som är postombud går det att skicka och hämta ut paket som hanteras av Posten. Privata paket som går via Schenker och DHL hämtas vanligen på deras utlämningsplatser på fastlandet. Denna utveckling är densamma i tätort där det numera går att uträtta postärenden i dagligvaruhandeln men hämta beställda paket på andra ställen. I tätort ligger dock allt nära men i glesbygd blir varje resa ett projekt.

Dagliglivsmedel

Respondenterna handlar i första hand i affären på ön. De affärer som tar emot livsmedelsvaror har speciella logistiksystem för varuförsörjningen från grossisten till ön med lastbil, fraktbåt och traktor/truck.

Internet, fasta och mobila nät

Alla i skärgården har tillgång till internet antingen via mobil telefoni eller fast ADSL. Några har speciallösningar med radiomast (t.ex. Tjockö). Det mobila nätet varierar och brister på en del håll i täckning samt kan bli överbelastat på helgerna. Flera nämner att de vill ha kvar den fasta telefonin med kopparledning som hotas läggas ned. Det har varit problem även med fast telefoni och mobiltelefoni genom strömavbrott som tar lång tid att åtgärda.

Optisk fiberkabel finns framdraget till de flesta öar och är på väg att installeras på Möja. Nästan alla vill ha fiber eftersom kraven på högre

hastighet och säkerhet ökat både från kunderna och privat. Men kostnaden för anslutning sägs variera från 15 000 kronor till 40 000 kronor och kan vara ett hinder för en del. Likaså att bilda särskilda föreningar för att genomföra projektet tar mycket tid och kraft som kanske inte finns.

Det framgår inga skillnader mellan kvinnor och män i svaren om inställningen till internet. Två kvinnor framhåller dock att det är en säkerhetsfråga att det finns tillgång på stabilt internet och mobiltäckning, både för de boende och för fritidsfolket så att det alltid går att larma. Det förekommer mycket ensamarbete. Fast uppkoppling till internet kan ge ökade möjligheter att arbeta på distans eftersom arbetsgivare ofta kräver att det ska finnas. Med tanke på att kvinnorna lämnar ön mer sällan än männen borde de ha ett ännu större behov av internet än männen.

Stöd till kommersiell service

Alla intervjuade hade tagit del av Länsstyrelsens stöd till kommersiell service eftersom det var ett av urvalskraven. Stöden har omfattat stöd till båtar, butiker (kassasystem, kyldisk, kylhus, värmepump, elverk och traktor), tillbyggnader, bryggor, vatten och avlopp, bensinmackar, projekt med wifi-zoner. Alla intervjuade tycker att detta stöd är mycket bra. Enkelt att söka och enkelt att redovisa.

"Bra med stödet var att det gick så fort och lätt att föra dialog. Enkelt att söka och få. Länsstyrelsen är med och följer arbetet".

"Alla stöd har varit guld värda."

"Det är ett bra stöd för oss i glesbygd. Periodvis är det mycket regler och ålägganden som kräver investeringar som är svåra att göra då avkastningen är låg. Det är bra att få stöd till sådant. Även bra för miljön."

Landstingets transportstöd uppskattas också och är för några det viktigaste stödet. Däremot upplevs landsbygdsprogrammets stöd som mer krångligt och svårt att redovisa. Stödet till kommersiell service är ett av de få företagsstöd som är ganska jämnt fördelat mellan kvinnor och män. I de flesta andra företagsstöd går merparten till mäns företagande.

Annat som Länsstyrelsen skulle kunna göra för att förbättra servicen i skärgården

På frågan om vad Länsstyrelsen ytterligare skulle kunna göra för att öka servicen i skärgården gavs många olika förslag. För respondenterna är de offentliga aktörernas ansvar och roller ofta sammanblandade. Både kvinnor och män föreslog regelförenkling samt att Länsstyrelsen skulle vara med i dialogen om att förbättra kollektivtrafiken och ge skärgårdsborna större inflytande över tidtabellerna. De föreslog även att Länsstyrelsen kunde medverka till att det blir fler tilläggsplatser för båtar både på öarna och på fastlandet. Förslag från kvinnor var att ge stöd till solceller och publik dator,

stöd att få behålla den fasta telefonin samt stöd till kortläsare och kortavgifter. Förslag från män var bättre hamnar, stöd till bredbandsutbyggnad och hjälp att förvara bensin på ön.

"Trafiken är en viktig fråga, tidtabellerna måste funka. Om tureorna var lagda så att turisterna kom ut till lunch och hem innan middag då blev det en dödsstöt för ön. Man behöver ju också få ut tabellerna med lite framförhållning. Om ett sällskap ringer och vill boka besök tre månader senare och den turlistan ännu inte kommit ut får man chansa på förra årets tider. Borde finnas en bas-turlista." (kvinna)

"Länsstyrelsen kunde sätta ramar för minsta servicenivå. Vad kan en butik göra? Post, hemtjänst, apotek, systemet, medicin, inte spel – det är för dyrt. Vilken service har man rätt till i glesbygd?" (kvinna)

"Det finns för få tilläggsplatser, det kan vara svårt att komma iland. Vi ser mycket problem med strandskyddet, vad man får göra och inte. Man behöver ju ligga vid bryggan, liksom restauranger behöver ligga vid E4an. Vattnet är vår E4." (kvinna)

"Skulle önska att Länsstyrelsen kunde ge stöd till förvaring av bensin och diesel på varje ö. Det är svårt för att reglerna säger att man måste förvara dem invallade. Förr hade man ju farmartankar. Det gör det svårt att få tag i bränsle. Sådana här vintrar när det är is måste man förse sig med bensin och diesel. Det går inte att lagra på ön idag och vi har ingen bensinstation i närheten." (man)

"Vi behöver bättre hamnar med bättre tillgänglighet. Hamnarna är gamla och inte byggda för varutransporter, rullstolar och barnvagnar och det är farligt när alla ska på och av, svårt att ta sig fram." (man)

"Regelförenkling behövs. Mycket tillsyn och rapporter som är kostsamma, livsmedelstillstånd, vattenprover, kommunens tillsynsavgifter. Alla avgifter är väldigt höga i skärgården i förhållande till den korta säsongen. Tillsyn till exempel av köldmedel till kyl och frys. Det kommer ut någon och kollar att det inte är läckage och man får betala 7-8 000 kronor för det. Man får en blankett som ska skickas in till kommunen och så skriver de en kort rapport och så får man betala 2 500 kronor för den. Det borde inte kosta så mycket och vi borde kunna ha egentillsyn." (kvinna)

"Ja för besöksnäringens skull är det viktigt med välskötta marker så stödet till de små jordbruken i skärgården behövs (landsbygdsstödet). Behövs stöd för att utveckla jordbruken. Även stöd till upprustning av bryggor är viktigt. Kommunikationerna är ju viktiga i skärgården och bryggorna ofta gamla." (kvinna)

Det är inte så stor skillnad i svaren från kvinnor och män, även om männen talar mer om båtar och hamnar och bredband och kvinnorna mer om kollektivtrafiken och butikerna. Svaren speglar troligtvis mer vilken verksamhet man är sysselsatt i.

Synen på kvinnor och män i skärgården

I frågeformuläret fanns en fråga om varför det finns färre kvinnor i skärgården samt en fråga om vad som kan göras för att öka kvinnors företagande i skärgården. Svaren uttrycker dels en förvåning över att det är en ojämn befolkningsfördelning, det har man inte upplevt eller tänkt på. Men vid eftertanke kommer flera på att det nog är så att det finns fler ensamma män än ensamma kvinnor och de riktigt bofasta är ofta män som klarar sig på sin verksamhet som snickare, elektriker eller annat året om.

Respondenterna funderar på förklaringar och menar att det är svårt att bo kvar vid en skilsmässa eller generationsväxling eftersom det är ett attraktivt och dyrt område, det kan vara svårt att ha råd med att lösa ut varandra. Bristen på skola kan göra att barnfamiljer flyttar. En annan åsikt som återkommer är att det är svårare för kvinnor att försörja sig i skärgården.

"Det är mest mansdominerade branscher som snickeri, transporter, hantverk och tunga jobb som kvinnor inte kan eller vill ha." (man)

"En iakttagelse vi har gjort är att det är väldigt vanligt att man måste kunna hantera en båt för att kunna bo och verka i skärgården men det finns de som bott här i många år utan att kunna det. Man har en uppdelning av arbetsuppgifter, han kör båt och hon är hemma, man är inte här på lika villkor, även deltidsboende. Jobben är traditionellt manliga snickare, sopor, transporter, inte många kvinnor som gör det." (man)

Respondenterna speglar en traditionell syn på mäns och kvinnors arbetsdelning och menar att de jobb som finns för kvinnor främst är inom skolan, hemtjänst, krogen, vandrarhemmet eller butiken.

"Bland Skärgårdsstiftelsens anställda är könsfördelningen ungefär jämn, mest kvinnor på kontoret och mest män bland tillsynsmännen. Vi har några kvinnor bland tillsynsmännen men det gäller ju att hantera motorsåg, fälla träd, klassiskt traditionella manliga sysslor." (kvinna)

Några respondenter nämner att kvinnor har etablerat sig i manligt kodade branscher som hantverkare, elektriker och målare. Flera menar att det finns stora möjligheter att starta företag nu, det är en stor efterfrågan inom ROT- och RUT-området. Även besöksnäringens tillväxt har inneburit fler arbetstillfällen för kvinnor. Många vittnar om att kvinnors företagande i skärgården är högt redan idag.

"Man måste själv skapa sin sysselsättning." (kvinna)

"Kvinnor driver företag för att överhuvudtaget få ett jobb i skärgården." (kvinna)

Några idéer om vad som kan göras för att ytterligare öka företagsamheten bland kvinnor är att ha starta eget-kurser i skärgården för ungdomar med lokala förebilder, kvinnor och män med olika företag.

"Det är lättare att få jobb om man kan fakturera." (kvinna)

Ett annat förslag är att ha företagshus där kvinnor och män kan hyra in sig i lokaler och på det sättet få tillgång till infrastruktur och även arbetskamrater.

"Skapa företagshus där kvinnor kan hyra in sig, kontorshus, syateljéer, lokaler där man kan renovera saker, så att kvinnor kommer hemifrån och får umgås socialt med arbetskamrater utan att det kostar för mycket. Ju längre ut i skärgården man bor desto svårare är det att arbetspendla." (man)

Många nämner projekten på 1990-talet (Polisens anmälningscentral på Sandhamn, Folksams callcenter, Stockholms taxi på Ingmarsö) och undrar om de finns kvar.

"Om man ska ha fler projekt i skärgården ska det vara lokala projektledare." (kvinna)

Både kvinnor och män ger uttryck för att skärgården är en mansdominerad miljö men där kvinnor har en hög grad av entreprenörskap.

Könskonsekvensanalys

Metod

En könskonsekvensanalys är en grundläggande metod i arbetet med att integrera jämställdhet. Metoden bygger på en medvetenhet om att beslut och insatser, som till synes kan verka könsneutrala, i praktiken kan påverka kvinnor och män på olika sätt och kanske till och med förstärka ojämställdhet.

Vid en könskonsekvensanalys analyseras konsekvenserna av en viss verksamhet eller ett visst beslut utifrån kvinnors och mäns villkor och behov. Det kan till exempel handla om beslut om olika stödformer, specifika satsningar eller projekt inom olika områden eller rutinbeslut och handläggning i det dagliga arbetet. Därigenom kan analysen bidra till att oavsiktliga negativa konsekvenser kan undvikas och att beslut kan göras bättre så de leder till ökad jämställdhet.

I den här studien har könskonsekvensanalysen av samhällsutvecklingen beträffande grundläggande betaltjänster, kommersiell service och Länsstyrelsens stöd genomförts i förhållande till de regionala jämställdhetspolitiska målen för Stockholms län (se avsnittet nedan).

Könskonsekvensanalysen bygger på EU:s rekommenderade upplägg.⁶

Nationella mål för jämställdhet

Det övergripande målet för den nationella jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det delas upp i fyra mål:

En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.

Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemanarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.

Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

⁶ A Guide to Gender Impact Assessment

Regionala mål för jämställdhet

Stockholms län har antagit regionala mål för jämställdhet för perioden 2014-2018.⁷ De regionala målen för jämställdhet är:

1. Kvinnor och män har samma makt och inflytande i Stockholms län.
2. Kvinnor och män har samma ekonomiska självständighet i Stockholms län.
3. Kvinnor och män tar lika stor del av det obetalda arbetet i Stockholms län.
4. Mäns våld mot kvinnor har upphört i Stockholms län.
5. Den offentliga servicen är jämställd i Stockholms län.

Samtliga mål gäller oavsett var man är född eller var man bor i länet (födelseland eller boendekommun).

Analysen

I denna könskonsekvensanalys försöker vi bedöma vilka konsekvenser samhällsutvecklingen beträffande grundläggande betaltjänster och kommersiell service får för kvinnor respektive män i Stockholms skärgård. Vi begränsar oss till kategorierna företagare och föreningsaktiva. Ger utvecklingen olika konsekvenser för kvinnor respektive män, och i så fall varför? Bidrar utvecklingen till att de regionala jämställdhetspolitiska målen uppfylls?

Analysen bygger på de rapporter som gjorts angående samhällsutvecklingen beträffande grundläggande betaltjänster och kommersiell service i Stockholms skärgård samt vad som framkommit i intervjuerna.⁸ Det görs också en bedömning av hur länsstyrelsens insatser kompenserar för utvecklingen och analyserar hur insatserna bidrar till att de regionala jämställdhetsmålen kan uppfyllas.

Mål 1. Kvinnor och män har samma makt och inflytande i Stockholms län

Delmål 1.1 Kvinnor och män har samma makt och inflytande i näringsliv, arbetsliv och utbildning.

Delmål 1.2 Kvinnor och män har samma makt och inflytande i samhällsplaneringen vilken svarar mot kvinnors och mäns behov.

Delmål 1.3 Kvinnor och män har samma makt och inflytande över den offentliga servicen.

Kvinnor och män boende i skärgården har små möjligheter att påverka bankernas beslut och de marknadskrafter som driver fram att avståndet till banker med kontanthantering blir allt längre. Flera faktorer kan leda till att

⁷ Jämställdhetsintegrering – strategi för Stockholms län 2014–2018

⁸ Skärgårdsfakta – grafiska kartor 2014, Länsstyrelsernas bevakning av grundläggande betaltjänster 2014

skärgårdsföretagen har mindre möjlighet att påverka hos bankerna, än företag som ligger i city. Skärgårdsföretagen ligger i periferin med långa avstånd (åtminstone i tid) för besök åt båda håll och de är ofta mindre i storlek vilket kan ge dem lägre prioritet hos banker. Verksamhetsinriktningen kan också vara mindre bekant hos bankerna, med de speciella förhållanden som skärgården har.

Eftersom män utgör en majoritet av de boende i skärgården drabbar denna utveckling fler män än kvinnor. Dock har männen generellt som företagare oftast något högre omsättning och är mer kapitalintensiva.⁹ Detta i sin tur kan innebära mer förmånliga bankvillkor vid exempelvis korthantering. Om kvinnor har sämre förutsättningar att ha goda bankkontakter på grund av sitt företags storlek på omsättning, eller på grund av att de mer sällan gör besök på banken för att de ”behövs hemma”, eller inte har möjlighet att lämna en hel dag, så kan det leda till mindre inflytande som företagare. Sammantaget bidrar inte samhällsutvecklingen till att jämställdhetsmålet uppfylls.

Genom Länsstyrelsens stöd med helikopterhämtning av dagskassar får dock kvinnor och män i skärgården inflytande och möjlighet att påverka sin vardag. Intervjuszvaren visar att denna åtgärd betyder mycket för företagarna, både för kvinnor och män. Kvinnor därför att de har mer kontantintensiva verksamheter och reser mindre och för män då det till antalet är fler män som bor och verkar i Stockholms skärgård. Flera kvinnor menar att de hade fått lägga ned verksamheten om inte detta stöd fanns. Även stödet till kommersiell service ökar inflytandet, för kvinnor i synnerhet. Små belopp till investeringar får stora effekter så att företagen kan finnas kvar.

Mål 2. Kvinnor och män har samma ekonomiska självständighet i Stockholms län

Delmål 2.1 Kvinnor och män har samma lön för lika eller likvärdigt arbete.

Delmål 2.2 Kvinnor och män fördelar sin tid lika på betalt arbete och obetalt arbete.

Delmål 2.3 Kvinnor har lika hög sysselsättning som män, både bland inrikes och utrikes födda.

Delmål 2.4 Strukturfonds- och Innovationsprogrammen riktar sig till kvinnor och män i samma utsträckning.

Delmål 2.5 Kvinnor utgör hälften av företagarna, såväl bland inrikes som utrikes födda.

Delmål 2.6 Företagsstöden fördelas jämnt mellan företagande män och kvinnor.

Delmål 2.7 Könsfördelningen på utbildningar till vård- och omsorg är jämställd.

⁹ Heroiska män och pålästa kvinnor s. 98

Delmål 2.8 Könsfördelningen på utbildningar till IT/Teknik är jämställd.

Det finns färre anställningsmöjligheter för män och kvinnor i skärgården än på fastlandet. Särskilt begränsat är utbudet av betalt arbete för kvinnor i skärgården. Den könssegregerade arbetsmarknaden finns även där och synen på vad som är lämpliga verksamheter för kvinnor respektive män är oftast traditionell i skärgården. En del verksamheter har av tradition utövats av män, till exempel fiske, lots, marina yrken, hamn- och rederiarbete, byggande, båttransporter. Å andra sidan har kvinnor under historisk tid ofta kringgått regler och förbud och utövat sysslor som till exempel på skråväsendets tid var förbjudna för dem. ”Roddarmadamer” som rodde fisk, post, varor och människor är ett exempel. Krogägare och rederiledare ett annat.¹⁰ Forskning om kvinnors företagande visar att kvinnors entreprenörskap har karakteriserats av osynlighet, anpassning och mångfald. Kopplingen till traditionella könsroller är stark, speciellt synligt är detta i familjeföretag.¹¹

Den största arbetsgivaren i skärgården, Skärgårdsstiftelsen, har en traditionell arbetsuppdelning där kvinnor har kontorsarbeten och männen är ute i fält. Anledningen verkar vara att det anses krävas fysisk styrka (kunna använda motorsåg och fälla träd) och hantverkskunnande för att vara tillsynsman. De arbetsplatser som är vanliga för kvinnor är kontor, skola, hemtjänst, restaurang och affär, ofta lägre betalda yrken. Å andra sidan är företagandet högt bland kvinnor i skärgården och en del kvinnor väljer att starta företag inom manligt kodade branscher som hantverk, måleri och trädgård. Det finns också någon anställd kvinna bland tillsynsmän och i båttrafiken.

Utvecklingen mot längre avstånd till bank och den bristande bredbandstillgängligheten drabbar kvinnor i större utsträckning än män. Kvinnor har i större utsträckning än män verksamheter som använder kontanter (kiosk, butik, restaurang, museum, gårdsbutik). Kvinnor lämnar ön mindre ofta än män och anser sig inte kunna vara borta från verksamheten en hel dag för att lämna dagskassa. Männen reser oftare från ön och har också i större utsträckning egen båt.¹²

Bristen på tillgång till bredband kan vara ett större hinder för kvinnors företagande och sysselsättning än för mäns. Redovisningsarbete och företags-tjänster som många kvinnor arbetar med kräver tillgång till säker uppkoppling och många företag kräver att de anställda ska ha fast anslutning för att få arbeta på distans. Kvinnor har generellt lägre ekonomisk status än män (lägre löner, lägre omsättning, äger mindre förmögenhet och har lägre pensioner). En hög anslutningskostnad till bredband kan därför vara ett större hinder för en kvinna. Detsamma gäller inköp av kortapparater och kortsystem som kan vara svårare för kvinnor av ekonomiska skäl.

¹⁰ Kvinnors entreprenörskap under 400 år.

¹¹ Quadruple Helix

¹² Forskning om mäns och kvinnors resande visar att män reser längre och kvinnor kortare sträckor. Forskning från arbetslivet har också visat att kvinnor genom sina arbetsuppgifter ofta är mer bundna till sin arbetsplats medan män är mer rörliga.

Sammantaget får samhällsutvecklingen inom grundläggande betalnings-tjänster större konsekvenser för kvinnor än för män. Länsstyrelsens stöd till service gällande grundläggande betaltjänster bidrar dock till att kompensera för samhällsutvecklingen och ökar kvinnors möjlighet till sysselsättning och ekonomiskt oberoende i skärgården. Detsamma gäller stödet till kommersiell service.

Mål 3. Kvinnor och män tar lika stor del av det obetalda arbetet i Stockholms län

Delmål 3.1 Kvinnor och män fördelar föräldraledigheten jämnt.

Delmål 3.2 Kvinnor och män tar lika stor del av omsorgen om äldre och närstående.

Delmål 3.3 Kvinnor och män med barn fördelar sin tid lika mellan betalt och obetalt arbete.

Denna studie har inte tillgång till data för skärgården på detta område utan utgår från generella mönster i samhället. Troligtvis är mönstren desamma i skärgården, möjligen ännu mer traditionella. Kvinnor tar idag en större del av det obetalda hemarbetet än män. Förväntningar kring ansvar för hem och förväntningar kring karriär leder ofta till olika förutsättningar när kvinnor respektive män startar företag.¹³

Kvinnor tar ut mer föräldraledighet och arbetar i stor utsträckning deltid medan barnen är små. Småbarnspappor arbetar istället mer än andra män. Kvinnor väljer ofta ett arbete i närheten av hemmet när barnen är små. Av denna anledning är internetutbyggnaden särskilt viktig för kvinnor och barnfamiljer. Barn och ungdom använder internet i mycket hög utsträckning. Det finns skolor på åtta öar men om barnen hämtas upp med passbåt dit och hem eller om mamma eller pappa måste skjutsa är oklart.

Om det är kvinnor eller män som tar störst del av arbetet med barnen i skärgården framgår inte av intervjuerna. Helt klart är att skolorna är en viktig del i det grundläggande serviceutbudet och många uttrycker oro över att skolorna hotas av neddragningar när barnantalet minskar. Kanske är skolorna viktigare för utvecklingen än handelsboden? Det fordras mer studier kring barnfamiljernas situation i skärgården för att kunna analysera vilka konsekvenser samhällsutvecklingen med grundläggande betaltjänster har för kvinnor och män med barn i skärgården och det tredje jämställdhetsmålet. Likaså borde ungdomarnas situation belysas mer för att se vad som är nödvändigt för att locka dem att flytta tillbaka som vuxna.

Enligt forskning kring befolkningens flyttmönster flyttar många ungdomar ut från tätorten efter att de utbildat sig och fått barn.¹⁴ I Länsstyrelsens SWOT-analys till landsbygdsprogrammet anges som en svaghet att unga kvinnor i

¹³ Quadruple Helix

¹⁴ SCB Befolkningsstatistik, Service i glesbygd s. 36

högre grad lämnar landsbygden, än unga män, eftersom de har svårare att finna sysselsättning.

Förutom barn vårdar kvinnor i högre grad än män också anhöriga som är gamla och sjuka. Där hemtjänsten inte räcker till tar anhöriga vid. Enligt flera utredningar har detta obetalda arbete ökat under senare år. Gruppen äldre över 80 år är också en grupp som gärna vill använda kontanter och inte använder internet för att betala räkningar i samma utsträckning som yngre.¹⁵ De kan därför behöva hjälp med ekonomin av anhöriga eller hemtjänstpersonal. I båda dessa grupper dominerar andelen kvinnor. Samhällsutvecklingen gällande grundläggande betaltjänster får därför större konsekvenser för kvinnor i detta sammanhang. Det krävs dock ytterligare studier för att kunna se konsekvenserna just i skärgården.

Sammantaget är det troligt att samhällsutvecklingen gällande grundläggande betaltjänster inte bidrar till att kvinnor och män i skärgården fördelar det obetalda arbetet med omsorg om hem och barn på ett mera jämställt sätt. Snarare tvärtom då den kan innebära att kvinnors sysselsättning i skärgården minskar. Då kvinnors betalda arbete minskar ökar oftast det obetalda.

Länsstyrelsens stöd till helikopterhämtning av dagskassor liksom stödet till kommersiell service bidrar däremot till att kvinnors sysselsättning kan öka i skärgården, vilket indirekt borde kunna innebära att män får ta ökat ansvar för hem och barn.

Mål 4. Mäns våld mot kvinnor har upphört i Stockholms län

Delmål 4.1 Allmänheten har kunskap om våld i nära relation och var man kan få stöd.

Delmål 4.2 Bedriva ett aktivt förebyggande arbete i samverkan med idéburen sektor för att motverka våld i nära relationer.

Delmål 4.3a Det finns kunskap inom organisationen för att kunna identifiera risk för våld i nära relation, utreda behov samt erbjuda insatser.

Delmål 4.3b Kvinnor, barn och män som är utsatta för våld i nära relationer får de insatser som de har rätt till och har behov av.

Delmål 4.4 Våldsutövare får insatser så att våldsutövandet upphör.

Delmål 4.5 För arbetet mot våld i nära relationer finns en tydlig struktur för samverkan inom och mellan berörda myndigheter på individ och strukturell nivå.

Våld mot kvinnor förekommer överallt i samhället och skärgården är inte något undantag. Kvinnor som utsätts för misshandel blir ofta mycket isolerade och risken för detta är större i glesbygd där ingen utomstående ser eller hör. Cirka 20 kvinnor per år dör till följd av våld från någon hon är eller

¹⁵ Kvinnomaktutredningen Ty makten är din, Makt att forma samhället och sitt eget liv

har varit tillsammans med. Våld i nära relation kan även förekomma i relationer av samma kön.

Bidrar samhällsutvecklingen till att detta mål kan uppnås? Ja, utvecklingen av bredband är god och optisk kabel är framdragen till de flesta öar. Svårigheten är dock inkopplingen till fastigheterna. Det kan bli för dyrt för kunden. Likaså har nätet för mobiltelefoni byggts ut. Av säkerhetsskäl är denna utveckling viktig så att kvinnor och män snabbt kan få vård om något händer. Det finns en hög trygghetsfaktor i att ha god kontakt med omvärlden. Samtidigt kan nätet också användas för sextrakasserier och brott.

Samhällsutvecklingen när det gäller grundläggande betaltjänster med längre avstånd till bankkontor med dagskassor ökar risken för rån och överfall. Det handlar då inte om könsrelaterat våld och faller därför utanför det fjärde jämställdhetsmålet. Men det har en viss beröring eftersom det handlar om rätten till kroppslig integritet. Kvinnor uttrycker i intervjuundersökningen större rädsla för överfall än män. Utvecklingen bidrar inte till att jämställdhetsmålet uppfylls. Länsstyrelsens insatser med helikopterhämtning minskar däremot risken för överfall och kan därför sägas bidra till att jämställdhetsmålet uppfylls.

Mål 5. Den offentliga servicen är jämställd i Stockholms län

Delmål 5.1 Kvinnor och män får en jämställd samhällsservice av myndigheterna oavsett var de bor eller var de är födda.

Delmål 5.2 Offentligt anställda har hög kompetens i jämställdhet och normkritiskt tänkande.

Länsstyrelsens stöd till kommersiell service och grundläggande betaltjänster har till syfte att utjämna skillnaderna mellan de som bor i tätort och de som bor i glesbygd och leda till att både kvinnor och män kan bo och leva på landsbygden. Uppdraget att göra denna könskonsekvensanalys har också till syfte att följa upp om Länsstyrelsens service är jämställd och tillgodoser både kvinnors och mäns behov. Intervjuundersökningen, data över stödmottagare och denna rapport visar att stödet är jämnt fördelat mellan kvinnor och män och bidrar till att delmål 5.1 uppfylls. Uppdraget med könskonsekvensanalysen bidrar till att öka kunskapen hos offentligt anställda i jämställdhet och bidrar därmed till att delmål 5.2 kan uppfyllas.

Sammanfattande slutsatser och förslag

Befolkningen i skärgården består av fler män än kvinnor. Utvecklingen mot alltmer bristande tillgång till betaltjänster drabbar fler män än kvinnor i skärgården. Dock har männen som företagare ofta större omsättning och är mer kapitalintensiva vilket kan gynna en god bankkontakt och bra villkor. På så sätt har kvinnor som företagare mindre inflytande än män. Samhällsutvecklingen med längre avstånd för att sätta in dagskassor och ta ut kontanter bidrar inte till att jämställdhetsmålet om samma makt och inflytande för kvinnor och män kan uppfyllas.

Längre avstånd till banken drabbar kvinnor som företagare mer än män eftersom kvinnor i högre grad har verksamheter som använder kontanter. Kvinnor lämnar ön mer sällan än män och anser sig inte kunna vara borta från verksamheten en hel dag för att lämna dagskassa. Männen reser oftare till och från ön och har också i större utsträckning egen båt.

Bristen på tillgång till bredband kan också vara ett större hinder för kvinnors företagande och sysselsättning än för mäns. Redovisningsarbete och företagstjänster som många kvinnor arbetar med kräver tillgång till säker uppkoppling och många företag kräver att de anställda ska ha fast anslutning för att få arbeta på distans. Kvinnor har generellt lägre ekonomisk status än män och en hög anslutningskostnad till bredband kan därför utgöra ett större hinder. Detsamma gäller inköp av kortapparater och kortsystem som kan vara svårare för kvinnor av ekonomiska skäl. Sammantaget bidrar samhällsutvecklingen inte till att jämställdhetsmålet lika möjligheter till ekonomiskt oberoende för kvinnor och män kan uppfyllas.

Om det är kvinnor eller män som tar störst del av arbetet med barnen i skärgården framgår inte av denna undersökning. Helt klart är att skolorna är en viktig del i det grundläggande serviceutbudet och många uttrycker oro över att skolorna hotas av neddragning när barnantalet minskar. Det fordras mer studier kring barnfamiljernas situation i skärgården för att kunna analysera vilka konsekvenser utvecklingen har för kvinnor och män med barn i skärgården och det tredje jämställdhetsmålet, en jämn fördelning av omsorg mellan kvinnor och män. Förutom barn vårdar kvinnor i högre grad än män också anhöriga som är gamla och sjuka. Där hemtjänsten inte räcker till tar anhöriga vid. I båda dessa grupper dominerar andelen kvinnor. Samhällsutvecklingen får därför större konsekvenser för kvinnor i detta sammanhang. Det krävs dock ytterligare studier för att kunna se konsekvenserna just i skärgården.

Det fjärde jämställdhetsmålet gäller kroppslig integritet, mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Av denna anledning är bredbandsutbyggnaden också

viktig för både kvinnor och män. Det finns en hög trygghetsfaktor i att ha god kontakt med omvärlden och att exempelvis kunna slå larm om något inträffar.

Att företagare ska behöva åka långt för att sätta in sina dagskassor innebär en stor otrygghet för både kvinnor och män. Rent faktiskt föreligger också en risk för rån. Kvinnor ger mer utförligt uttryck för sin rädsla än män. Utvecklingen bidrar inte till att det fjärde jämställdhetsmålet kan uppfyllas.

Samhällsutvecklingen bidrar inte till det femte regionala jämställdhetsmålet, en jämställd offentlig service, snarare tvärtom. Länsstyrelsens stöd bidrar däremot till detta jämställdhetsmål, både när det gäller en jämställd service och ökad kunskap bland handläggarna om jämställdhet och normkritiskt tänkande.

Länsstyrelsens stöd

Länsstyrelsens stöd till grundläggande betalservice och kommersiell service bidrar till alla de fem regionala jämställdhetsmålen. Framförallt till det andra, fjärde och femte jämställdhetsmålet, det vill säga ekonomisk jämställdhet, kroppslig integritet samt jämställd offentlig service.

Genom Länsstyrelsens stöd med helikopterhämtning av dagskassor får kvinnor och män i skärgården inflytande och möjlighet att påverka sin vardag (första jämställdhetsmålet). Intervjusvaren visar att denna åtgärd betyder mycket för företagen, både för kvinnor och män. Kvinnor därför att de har mer kontantintensiva verksamheter och reser mindre och män därför att det till antalet är fler män som bor och verkar i Stockholms skärgård. Flera kvinnor menar att de hade fått lägga ned verksamheten om inte detta stöd fanns. Även stödet till kommersiell service ökar inflytandet för kvinnor i synnerhet. Små belopp till investeringar får stora effekter så att företagen kan finnas kvar. Länsstyrelsens stöd till service gällande grundläggande betaltjänster bidrar till att kompensera för samhällsutvecklingen och ökar kvinnors möjlighet till sysselsättning och ekonomiskt oberoende i skärgården (andra jämställdhetsmålet). Detsamma gäller stödet till kommersiell service.

Länsstyrelsens stöd till helikopterhämtning av dagskassor liksom stödet till kommersiell service bidrar till att kvinnors sysselsättning kan öka i skärgården, vilket indirekt borde kunna innebära att män får ta ökat ansvar för hem och barn (tredje jämställdhetsmålet).

Länsstyrelsens insatser med helikopterhämtning minskar risken för överfall och kan därför sägas bidra till att det fjärde jämställdhetsmålet uppfylls.

Länsstyrelsens stöd till kommersiell service och grundläggande betaltjänster har till syfte att utjämna skillnaderna mellan de som bor i tätort och de som bor i glesbygd och leda till att både kvinnor och män kan bo och leva på landsbygden. Länsstyrelsens service ska vara jämställd vilket också följs upp (delmål 5.1). Uppdraget med könskonsekvensanalysen bidrar till att öka

kunskapen om jämställdhet hos offentligt anställda och bidrar därmed till att delmål 5.2 kan uppfyllas.

Sammanfattningsvis är stödet till kommersiell service jämnt fördelat mellan kvinnor och män och upplevs som enkelt att söka och redovisa. Det leder till att kvinnor och män kan fortsätta sitt företagande i skärgården. Stödet med helikopterhämtning av dagskassor ger ökad trygghet till företagande kvinnor och män och minskar den reella risken att utsättas för rån. Båda stöden bidrar till att öka kvinnors sysselsättning i skärgården. Stöden har ett uttalat syfte att svara mot både kvinnors och mäns behov och uppföljningen till att öka kunskapen hos de som handlägger stöden.

Eftersom samhällsutvecklingen när det gäller kommersiell service och betaltjänster leder till ökad ojämställdhet är det viktigt att Länsstyrelsen fortsätter med sitt stöd till såväl kommersiell service som till grundläggande betaltjänster.

Förslag till andra åtgärder som skulle kunna bidra till ökad jämställdhet är informationsinsatser både för att informera om befintlig betaltjänstteknik på marknaden men även för att informera om de olika stöd som finns att söka. Exempelvis önskas stöd till kortläsare vilket tyder på att företagarna inte vet om att kortläsaren Izettle är gratis som investering.

Länsstyrelsen behöver fortsätta att arbeta med stöd till bredbandsinkoppling sett ur ett betaltjänstperspektiv för att säkerställa infrastrukturen kring befintliga betaltjänster och möjliggöra för nya typer av lösningar, exempelvis mobila betaltjänster. Slutligen föreslås en eventuell utökning av värdetransportlösningen i paritet till behovet, regelförenkling och starta eget-kurser för ungdomar samt företagarhus i skärgården, detta skulle kunna stimulera till ett ökat företagande för kvinnor och män.

Källor

A Guide to Gender Impact Assessment, DG 5 EU 1997

Företag och företagare i Roslagens och Stockholms skärgård, Uross Leader, 2014

Förstudie – Utveckling av besöksnäringen i Stockholms skärgård inom ramen för Stockholmsstrategin med förslag på vision, mål, huvudstrategier och utvecklingsområden, Länsstyrelsen i Stockholm med flera samarbetspartners, oktober 2012, Erika Rosander

Heroiska män och pålästa kvinnor, Länsstyrelsen i Stockholm, Rapport 2012:19

Jämställdhetsintegrering – strategi för Stockholms län 2014–2018, Länsstyrelsen i Stockholm, Rapport 2014:5

Kvinnomaktutredningen – Ty makten är din... SOU 1998:6

Kvinnors entreprenörskap under 400 år, Anita du Ritz, 2013

Länsstyrelsernas bevakning av grundläggande betaltjänster 2014, Länsstyrelsegemensam publikation utgiven av Länsstyrelsen i Dalarna, 2014

Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål, SOU 2005:66, forskarrapporter till Jämställdhetspolitiska utredningen

Quadruple Helix, KTH, Rapport 2011:7, Monica Lindgren

SCB Befolkningsstatistik

Service i glesbygd, SOU 2015:35

Skärgårdsfakta – grafiska kartor 2014, Länsstyrelsen i Stockholm, Fakta 2014:13

Stockholmsregionens redovisning av underlag till Europeiska Socialfonden 2014–2020 i Sverige, SWOT-analys och nulägesbild av Stockholms läns landsbygd, Länsstyrelsen i Stockholm, maj 2013

www.jamstalldhetskartan.se, nerladdad 2014

Länsstyrelsens rapportserie 2015

1. Hur arbetar vi systematiskt med ett integrationsperspektiv i landsbygdsutveckling?, *avdelningen för landsbygd*
2. Skarvar och fågelskär i Mälaren 2014, *avdelningen för miljö*
3. Miljögifter i sediment i Stockholms skärgård och östra Mälaren, *avdelningen för miljö*
4. Kartläggning av styrkeområden i Stockholmsregionen, *avdelningen för tillväxt*
5. Jämställdhetsintegrering – genomförande av strategi för Stockholms län 2014–2016, *avdelningen för tillväxt*
6. Nationella minoriteter – rapport om tillämpningen av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk år 2014, *avdelningen för tillväxt*
7. Uppföljning av bostadsbyggandet, *avdelningen för samhällsbyggnad*
8. Fjärde jämställdhetsmålet: Mäns våld mot kvinnor ska upphöra – länsstyrelsernas samordning av insatser, *avdelningen för tillväxt*
9. Häckande kustfåglar i Norrtälje kommun - resultat från inventeringar i skärgården 2014, *avdelningen för miljö*
10. Prostitutionen i Sverige 2014 – en omfattningskartläggning, *avdelningen för tillväxt*
11. Bostadsmarknadsenkäten – Stockholms län 2015, *avdelningen för samhällsbyggnad*
12. Romsk inkludering – årsrapport 2014, *avdelningen för tillväxt*
13. Ädellövsområden och ekmiljöer i Stockholms län, *avdelningen för miljö*
14. Utbildningsverkstad i strategiskt förändringsarbete – kursbeskrivning och lärarhandledning, *avdelningen för samhällsbyggnad*
15. Läget i länet – bostadsmarknaden i Stockholms län 2015, *avdelningen för samhällsbyggnad*
16. Ekosystemet ICT & Digital – kartläggning av Stockholmsregionens styrkeområden, *avdelningen för tillväxt*
17. Att vara förälder i Sverige – utvärdering av två föräldrastödsprogram, *avdelningen för tillväxt*
18. Prostitution in Sweden 2014 – the extent and development of prostitution in Sweden, *avdelningen för tillväxt*
19. Strategi för miljömålet Ett rikt växt och djurliv, *avdelningen för miljö*
20. Strategi för miljömålet Ingen övergödning, *avdelningen för miljö*
21. Strategi för miljömålet En giftfri miljö, *avdelningen för miljö*
22. Platsens smak, *avdelningen för landsbygd*
23. Mapping of areas of strength in the Stockholm region, *avdelningen för tillväxt*
24. Besöksnäringen – vad kan Länsstyrelsen göra?, *avdelningen för tillväxt*
25. Minerva – kompetensstöd i ekonomi och organisationsutveckling för kvinnojourer med flera organisationer, *avdelningen för tillväxt*
26. Kommersiell service och grundläggande betaltjänster i Stockholms skärgård – könskonsekvensanalys av Länsstyrelsens arbete, *avdelningen för tillväxt*

Länsstyrelsen arbetar för att
Stockholmsregionen ska vara
attraktiv att leva, studera, arbeta
och utveckla företag i.

*Länsstyrelsen Stockholm
Enheten för näringslivsutveckling
Telefon: 010-223 10 00
www.lansstyrelsen.se/stockholm*